

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

Роготченка Олексія Олексійовича

на дисертацію Полтавець-Гуйди Оксани Вікторівни

«ХУДОЖНЬО-ІСТОРИЧНІ ДОМІНАНТИ ТВОРЧОСТІ

**ВІКТОРА ПОЛТАВЦЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ОБРАЗОТВОРЧОМУ
МИСТЕЦТВІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ»,**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства

за спеціальністю 26.00.01– теорія та історія культури

(мистецтвознавство)

Дисертація Оксани Вікторівни Полтавець-Гуйди є, безперечно, актуальним і потрібним дослідженням для сучасної культурології та мистецтвознавства у контексті вивчення та розвитку української художньої культури. Звернення до мало вивчених та практично не досліджених питань стосовно мистецьких процесів, що відбувалися в Україні загалом і у Києві зокрема протягом повоєнного часу сфокусувались на витоках художньо-естетичних принципів і цінностей окремих особистостей, що сьогодні є важливим фактором збереження українства через культурно-мистецькі форми. У цьому сенсі авторка зуміла розкрити локальні особливості мистецтва творчості Віктора Полтавця на тлі мистецького життя столиці України і виявити особливу своєрідність цього художника. Наявні дослідження в означеній царині не віддзеркалюють повною мірою усі етапи творчості мистця, тому поява дисертації О. Полтавець-Гуйди є першою комплексною працею, присвяченою культурно-мистецькій проблематиці: аналізу творчого життя та діяльності Віктора Полтавця. Виконана здобувачем дисертаційна робота є сумлінним та достойним результатом, який відповідає високим стандартам підготовки культурологічної та мистецтвознавчої школи НАКККМ. Визначені автором актуальність, мета, завдання, об'єкт, предмет та хронологічні рамки дослідження зауважень не викликають. Структура роботи є послідовною та логічною, вона дозволяє у

повній мірі розкрити заявлену тему, що підводить виклад матеріалу до обґрунтованих висновків. Проведеним дослідженням здобувачка розкрила етапи творчості, художній стиль та почерк, особливі художні риси Віктора Полтавця. Поряд із цим актуальність представленої роботи полягає у практичній значущості отриманих результатів, що наразі дають змогу не лише розширити культурологічну та мистецтвознавчу теоретичну базу, а й розкривають нові можливості та напрямки сучасного мистецтва. Дисертація Оксани Полтавець-Гуйди вперше за роки незалежності України торкається мистецтвознавчого й культурологічного погляду стосовно графічних та живописних робіт В. Полтавця. Такий підхід пояснює наявність фактів, які не могли знати інші дослідники означеного періоду. Варто відмітити ґрунтовну теоретико-методологічну базу роботи, яка охоплює низку загальних та конкретних наукових принципів, підходів і методів, що сприяли ефективному вирішенню поставлених завдань та досягненню мети дослідження. До цінних напрацювань дисертантки належать також результати, отримані завдяки застосуванню методів мистецтвознавчого аналізу, систематизації та узагальнення існуючих матеріалів. Аналіз методологічного інструментарію дисертації здобувача дає підстави відзначити його адекватність відносно комплексного вирішення поставлених завдань. Сукупність культурологічних, мистецтвознавчих, філософських та історичних принципів, підходів і методів сформувала міцну теоретичну базу роботи. Крім того, застосування крос-культурного методу та методу мистецтвознавчого аналізу демонструє ґрунтовні знання дисертантки у сфері культурологічних досліджень. Побудова роботи є логічною і грамотною, виклад тексту чіткий, лаконічний і науковий. Всі положення, викладені в дисертації, опрацьовані й достатньо обґрунтовані. Оксана Полтавець-Гуйда є авторкою низки статей в українських наукових виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз, а також статті в зарубіжному виданні та ряду публікацій, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації. У своїй кандидатській дисертації Оксана Полтавець-Гуйда дотрималася принципів

скрупульозності та наукової достовірності. Структура дисертації характеризується послідовним викладом матеріалу, що дозволяє простежити еволюцію творчості Віктора Полтавця, в ній окреслена і досліджена багата мистецька спадщина художника.

Так, у першому розділі дисертації «Теоретико-методологічні засади дослідження» здійснено аналіз низки теоретичних праць, які висвітлюють важливі питання щодо філософських, культурологічних, історичних і мистецтвознавчих аспектів зрушень в українському образотворчому мистецтві другої половини ХХ – початку ХХІ століть. Підтримуючи періодизацію, пропоновану академіком Тетяною Кара-Васильєвою, Оксана Полтавець-Гуйда виокремлює чотири періоди розвитку вітчизняної образотворчості ХХ століття. Перший – початок століття – 10–20-і роки; другий – 30-і – перша половина 50-х років; третій – друга половина 50-х – 80-і роки; четвертий – 90-і роки. На долю Віктора Полтавця припали другий, третій і четвертий періоди. Вкрай важливим є звернення дисертантки до архівних документів. Це, в першу чергу, матеріали із фондів Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМУ), які висвітлюють творчу діяльність В. Полтавця, а також його активну громадянську позицію під час перебування на посаді головного художника одного із провідних видавництв України «Веселка» (1958-1975 рр.). Також важливим є унікальний родинний архів Полтавців, звідки дисертантка запозичила рід цінних документів, що вперше були оприлюднені і введені до наукового обігу. Велику дослідницьку роботу Оксана Полтавець Гуйда провела із другою групою матеріалів, яку складають образотворчі джерела, що являють собою твори живопису історичного жанру. Вони зберігаються у державних музеях і приватних колекціях в Україні та за кордоном. Особливий інтерес становлять також роботи історичної тематики останнього періоду творчості В. Полтавця, які в переважній більшості є власністю родини художника.

У другому розділі «Становлення і розвиток історичного жанру в українському образотворчому мистецтві другої половини ХХ ст.» окреслено витоки становлення історичного жанру живопису, освоєння художньої традиції В. Полтавцем в харківській школі батального живопису в майстерні М. Дерегуса та формування історичної тематики в творчості художника.

Оксана Полтавець-Гуйда, досліджуючи творчість Віктора Полтавця – художника могутнього таланту, майстра історичного живопису – пропонує роздивитись доробок митця у контексті світових мистецьких процесів. Такий підхід є сміливим і цілком логічним. Дисертант пише: «...формування батального живопису як жанру у загальносвітовому художньому процесі почалось ще у XVI–XVII ст., а в XVII–XVIII ст. історичний жанр вийшов на перший план, увібравши в себе релігійні, міфологічні та, власне, історичні сюжети (Н. Пуссен, Ш. Лебрен, Д. Веласкес, П. П. Рубенс, Ж.-Л. Давид.) З'ясовано, що засадничі принципи побудови історичних картин залишалися актуальними і на початку ХІХ ст. (Т. Жеріко, Е. Делакруа, Ф. Гойя, Е. Віже-Лебрен, Д. Г. Россеті, Дж. Е. Мілле, Х. Хант, У. Морріс, Е. Берн-Джонс, Дж. Ф. Уотс, В. Крейн та ін.) Виявлено, що зародження і розвиток вітчизняного історичного жанру відбувалися у річищі становлення живопису під впливом європейських художніх течій і рухів, що, сполучаючись із національною традицією, поставало своєрідним культурно-мистецьким явищем, яке відображувало героїчні сторінки вітчизняної історії. Визначено, що становлення історичного жанру в українському живописі припадає на другу половину ХІХ ст., змістовно-стилістичні риси якого визначив перебіг історичного процесу, глибокі економічні та соціальні зрушення (Ф. Рубо, І. Рєпін, С. Васильківський, О. Сластіон, М. Самокиш, П. Мартинович, Ф. Чуприненко, М. Пимоненко, І. Шульга, О. Мурашко, Ф. Красицький, І. Їжакевич). Уточнено, що наприкінці ХІХ ст. українське малярство визначала культурна ситуація, яка виникла в результаті звернення українських культурних діячів та інтелігенції до національно-культурних традицій та народної творчості. Показано, що втрата національно-художньої

самобутності і перелаштування мистецтва під ідеологічні кліше і канони естетики соцреалізму позначилося на тематичному спрямуванні робіт історичного жанру, що відбилося у формуванні «тематичної картини» радянської доби» (Автореферат, с.10).

Третій розділ «Художньо-стилістичні домінанти в історичному жанрі живопису та графіки В. Полтавця» визначає художньо-стильові особливості образного втілення у живописі та графіці В. Полтавця та продовжує дослідження дисертантки у контексті художньо-естетичних характеристик графічних творів В. Полтавця в книжковій ілюстрації 1950–1970-х років. Головну увагу дослідниця приділяє часу, коли В. Полтавець працював на посаді головного художника видавництва «Веселка» та в контексті тенденцій розвитку мистецтва вітчизняної графіки означеного періоду. Достатньо змістовно і глибоко також опрацьований останній, зрілий період творчості митця в живописі вже після здобуття Україною незалежності, коли художник отримав можливість писати вільно, не оглядаючись на заборони і застереження цензури від мистецтва. В цей період живописцем була створена серія майстерних композицій, присвячених давній історії України, тематика яких охоплює скіфську присутність на теренах України, період Київської Русі, добу Козаччини.

Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, вважаємо за необхідне зазначити наступні дискусійні положення роботи, які вимагають уточнень:

1. В роботі Ви детально розглядаєте вплив харківської школи батального живопису М. Дерегуса на творчість В. Полтавця, але ніде не згадується, чи знайшло це подальший вияв у наступниках В.Полтавця, також художниках-баталістах?

2. Акцентуючи свою увагу на історичних, художньо-стилістичних та композиційних особливостях живопису та графіки В. Полтавця, визначте все ж, які саме особливості обумовлюються жанровою приналежністю, а що особливе є сформоване творчою манерою художника і де яскравіше це знайшло прояв – у графічних роботах чи в живописі?

3. В дисертації Ви зазначаєте, що «"Доба «шістдесятництва" в мистецькій творчості гостро поставила актуальність самоусвідомлення власного «я», що тісно була пов'язана з національною самоідентифікацією» (с.81), а чи знайшли відображення ідейні засади «шістдесятників», а потім і нонконформістів у творчій діяльності В.Полтавця? І наскільки це співвідносилось (якщо так) з його тривалою роботою на посаді головного художника видавництва «Веселка», чи находили відбиття ці тенденції в дитячій ілюстрації того часу?

4. Доцільно було б детальніше розглянути питання взаємодії В.Полтавця зі Спілкою художників України, його участі в діяльності Спілки.

Попри висловлені зауваження у підсумку можна зазначити, що дисертація Полтавець-Гуйди Оксани Вікторівни «Художньо-історичні домінанти творчості Віктора Полтавця в українському образотворчому мистецтві другої половини XX – початку XXI століття», подана на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури, є висококваліфікованим дослідженням, присвяченим актуальній науковій та соціально важливій темі, що має належний рівень наукової новизни, вагоме теоретичне та практичне значення, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури.

Доктор мистецтвознавства, професор,
головний науковий співробітник
відділу теорії та історії культури
Інституту проблем сучасного мистецтва
Національної академії мистецтв України,
заслужений діяч мистецтв України,
член - кореспондент НАМУ

Олексій РОГОТЧЕНКО